

MATERIAŁY DO SŁOWNIKA BIOGRAFICZNEGO MAŁOPOLSKI

Kontynuujemy na łamach „Małopolski” publikację materiałów biograficznych, które w przyszłości przyczynią się do powstania słownika małopolskich regionalistów. Kto jest więc małopolskim regionalistą? Nie zawsze będzie to osoba urodzona na terenie Małopolski, choć to szczegół istotny. Bez względu na miejsce urodzenia i zamieszkania najistotniejszym wyróżnikiem będą jej dokonania organizatorskie (m.in. tworzenie muzeów, izb i zespołów regionalnych, działalność wydawnicza), działalność publicystyczna, a zwłaszcza naukowo-badawcza. A więc opisywanie w różnych formach (także pamiętnikarskich i wspomnieniowych) wszelkich aspektów naszych małych ojczyzn.

Czy uda się nam zrealizować to ambitne i trudne zadanie? Zależy to przede wszystkim od Czytelników i sporej gromady naszych Autorów, także potencjalnych. Oczekujemy na biogramy (objętości 2–5 znormalizowanych stron maszynopisu). Publikowane poniżej teksty mogą być wzorem dla opracowywania kolejnych biogramów.

Redakcja

JAPOŁŁ-ASANKA Michał (17 września 1885 Podegrodzie k/Nowego Sącza – 9 czerwca 1953 Kraków) – publicysta, poeta, nauczyciel, znawca literatury włoskiej, miłośnik kultury ludowej.

Ojciec Franciszek pochodził z Polesia. Represjonowany po powstaniu 1863 r., osiedlił się na Sądeczyźnie. Pracował przez wiele lat jako nauczyciel (od 1902 nauczyciel kierujący) w ludowej szkole w Starym Sączu. Jego matką była Antonina z Albińskich. Szkołę powszechną ukończył w Starym Sączu. W latach 1898–1905 uczęszczał do ośmioklasowego ck gimnazjum w Nowym Sączu. Funkcję dyrektora pełnił w tym okresie wybitny pedagog – Stanisław Rzepiński. Następnie w latach 1905–1908 studiował filozofię na UJ, po czym wyjechał na kilka lat do Rzymu i Monachium w celu dalszej edukacji. Przyjaźnił się przez pewien czas ze Stanisławem Przybyszewskim oraz grupą malarzy i literatów zafascynowanych poezją i prozą włoską. Przez pewien okres utrzymywał także żywe kontakty z polskimi pisarzami, m.in. Stefanem Żeromskim, Janem Kasprzowiczem i Julianem Przybosiem.

Przydomku „Asanka” zaczął używać od 1913 r. Nazwa ta miała nawiązywać do wywodów historyka prof. Izydora Szaranowicza, który twierdził że

materiały
do słownika
biograficznego
małopolski

miejsowość Sącz to pradawna osada zwana „Asanką” – wymieniona przez Klaudiusza Ptolemeusza w opisie starożytnych europejskich traktów handlowych.

Po powrocie do kraju ożenił się z Janiną z Grzymalskich i miał z tego małżeństwa synów Zbigniewa i Kazimierza oraz córkę Wandę. Pracował jako nauczyciel gimnazjalny kolejno w Kałuszu, Jaśle i od roku 1921 w Krakowie. Krytyczne poglądy polityczne jakie głosił na temat rządu polskiego po przewrocie majowym w 1926 r. zachwiały jego życiem osobistym. Za namową księdza Józefa Londzina zamieszkał w Cieszynie. W latach 1927–28 nawiązał współpracę z radiem w Katowicach i Krakowie gdzie przygotował i poprowadził kilka audycji popularyzujących historię, kulturę i sztukę Śląska Cieszyńskiego. Były to m.in. audycje pt. *Skarbiec ludowej poezji i sztuki śląskiej* oraz *Cieszyn w aureoli legendy, historii i smutnej rzeczywistości*, co było w tym czasie wielkim wydarzeniem.

W latach 1928–31 pracował jako nauczyciel w państwowym gimnazjum im. Antoniego Osuchowskiego w Cieszynie. Jeszcze w okresie studiów w Krakowie poznał malarza i pedagoga Ludwika Konarzewskiego (seniora), który w 1914 r. ożenił się z Jadwigą Wałach z Istebnej. Japołł ze swoją rodziną przez wiele lat podczas wakacji był częstym gościem u Konarzewskich w ich posiadłości na istebniańskiej „Andziołówce”. Usłyszał tu wiele opowiadań na temat ludowego gawędziarza i poety Michała Juroszka (1864–1910) oraz zaprzyjaźnił się z kilkoma miejscowymi prostymi góralami. Jednym z najbardziej opiewanych przez niego był gazda Marekwica z Istebnej. Napisał na jego temat kilka publikacji. Na czoło wybija się wiersz ogłoszony w „Gwiazdce Cieszyńskiej” (1925, nr 68), zatytułowany *Na nutę istebniańską* oraz opowiadanie *Jak to u gazdy Marekwicy społem „Gwiazdkę” czytają*, (1928, nr 35).

W roku 1928 wydał tomik nowel zatytułowany *Grajek z Jasnowic*, których tematyka osnuta została na legendach śląskich. Jest także autorem tomiku wierszy pt. *Gdzież nasze słońce* (1920), opowiadania *Uśmiech Sokratesa* (1918), szkicu literackiego *Geniusz Henryka Sienkiewicza* (1917) oraz antologii poezji włoskiej *Mowa włoskich poetów* (1925). Publikował wiersze i opowiadania w czasopiśmie wychodzących w Cieszynie – „Zaranie Śląskie”, „Gwiazdka Cieszyńska”, „Dziennik Cieszyński” i „Głos Ludu Śląskiego”. Pracując w miejscowości gdzie od dziesięcioleci umacniano ducha narodowego, zaangażował się także w życie społeczno-kulturalne miasta. Był m.in. członkiem cieszyńskiego Koła Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych, Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” oraz Oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Organizował liczne odczyty z okazji rocznic narodowych, krzewił także wśród młodzieży zamiłowanie do poezji oraz literatury włoskiej. W roku 1931 przeszedł na emeryturę i osiadł na stałe w Krakowie. Osłabienie wzroku ograniczyło znacznie jego twórczość literacką.

Odwiedzał ziemię sądecką kontaktując się z grupą poetów zrzeszonych w Gromadzie Artystyczno-Literackiej „Łom”. Opublikował kilka artykułów w sądeckim tygodniku „Głos Podhala” na temat znanego starsądeckiego historyka Szczęsnego Morawskiego – nazywając go „Polyhistorem” Podhala. Utrzymywał również kontakty z członkami grupy folklorystycznej Michała Piksy z Łącka („Głos Podhala”, 1935, nr 48). Publikował także artykuły na temat architektury sakralnej w wydawanym w Katowicach tygodniku katolickim „Gość Niedzielny”. W latach 1929–1934 był także korespondentem „Dziennika Chicagowskiego”, w którym opublikował w odcinkach swoje dwie powieści, *Złoty okręt* i *Topielica*.

W czasie wojny w 1944 r. został potrącony przez niemieckiego motocyklistę, w wyniku czego podupadł na zdrowiu, co znacznie ograniczyło jego twórczość literacką. Znaczna część jego twórczego dorobku pozostała w rękopisach. Do ważniejszych nie opublikowanych dotąd prac należą powieści: *Życie nad pięcioma rzekami*, *Niemoc mocnego człowieka* oraz powieść z życia górali śląskich zatytułowana *Wesele w płomieniach*.

Utwory Michała Japoła szczególnie te, gdzie przedstawia życie prostego człowieka nacechowane są głębokim patriotyzmem i religijnością. Cała nieomal jego twórczość przypadła na okres który obfitował w wybitne talenty. Z biegiem lat opublikowane tomiki wierszy, opowiadań i powieści nie przyniosły autorowi większej poczytności, ani głębszego zainteresowania ze strony krytyków i historyków literatury.

Zmarł w czerwcu 1953 r., pochowany został na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Maria Kurzeja-Świątek

materiały
do słownika
biograficznego
małopolski

Lit: *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum Wyższego w Nowym Sączu za rok 1905*, s. 95; *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi na rok 1896*, Lwów 1896, s. 466; *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum w Jasle na rok szkolny 1917/18*, Jasło 1917, s. 8; W. Bazieli, *Historie starsądeckie*, Kraków 1965, s. 27; *Śląsk na falach krak. „Radja”*, „Gwiazdka Cieszyńska”, 1927, nr 62, s. 3; P. Musioł, *Śląszczyzna w literaturze bieżącej*, „Gwiazdka Cieszyńska”, 1928, nr 43, s. 2; *Z Cieszyna i okolicy. Nowi profesorowie w gimnazjum*, „Gwiazdka Cieszyńska”, 1928, nr 69, s. 3; *Uroczysty Wieczór Kościuszkowski*, „Głos Ludu Śląskiego”, 1928, nr 80, s. 3; *Wiadomości bieżące. Cieszyn w aureoli legendy*, „Dziennik Cieszyński”, 1929, nr 25, s. 3; *Z działalności cieszyńskiego Koła T.N.S.W.*, „Gwiazdka Cieszyńska”, 1930, nr 6, s. 1; S. Sierotwiński, *Japoł Asanka Michał*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, 1962–64, t. X, s. 603; E. Rosner, *Zapomniany piewca Beskidów*, [w:] *Kalendarz Beskidzki 1983*, Bielsko-Biała 1982, s. 74–78; J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, Cieszyn 1993, t. 1, s. 21; J. Krop, *Artysta z „Buczniaka”*, [w:] *Kalendarz Cieszyński 1987*, Cieszyn 1986, s. 142 (o L. Konarzewskim i życiu na „Andziółówce”); F. Pasz, *Cieszyńscy strzelcy*, *Kalendarz Cieszyński 2000*, Cieszyn 1999, s. 335 (fotografia zbiorowa); K. Grodziska, *Michał Japoł-Asanka. Z dziejów krakowskich nekropolii*, „Gazeta Wyborcza”, 2001, nr 260, s. 8; Informacje uzyskane od rodziny w 2012 r.

MICHALIK Lidia, z d. Scheur (7 listopada 1912 Nowy Sącz – 10 listopada 1994 Nowy Sącz) – nauczycielka, publicystka, znawczyni folkloru górali i Lachów sądeckich.

Ukończyła Żeńskie Liceum Ogólnokształcące w Nowym Sączu. W latach 1930–34 studiowała na UJ na wydziale lekarskim i w 1934 r. uzyskała tytuł magistra wychowania fizycznego. Z Sądeckiżną związana była przez całe życie. Pracowała jako nauczycielka wf w Liceum Kupieckim, Gimnazjum Handlowym oraz w Gimnazjum i Szkole Gospodarstwa Domowego Sióstr Niepokalanek w Nowym Sączu. Od 1950–1965 w Technikum Łączności. Po jego likwidacji rozpoczęła pracę w Liceum Ekonomicznym. W roku 1972 przeszła na emeryturę. Od 1932 r. związana była z harcerstwem, gdzie podnosiła swoje kwalifikacje uczestnicząc w różnych obozach i szkoleniach. Podczas II wojny światowej dała się poznać jako odważna i odpowiedzialna konspiracyjna działaczka ZWZ. Praca zawodowa umożliwiła jej także działalność w Międzyszkolnym Klubie Sportowym „Beskid” oraz Klubie Sportowym „Zryw”. W latach 1950–1960 uczestniczyła w kursach tańca towarzyskiego jakie prowadził w Krakowie Marian Wieczysty.

Największą pasją życiową Lidii Michalik był folklor ziemi sądeckiej. Tuż po wojnie w latach 1945–1948 prowadziła wraz z mężem w Nowym Sączu sklep z pamiątkami ludowymi. Kontakty z młodzieżą wiejską uczącą się w sądeckich szkołach pomogły jej w zbieraniu i dokumentowaniu pieśni, tańców, gawęd, strojów i obrzędów ludowych Górali Łącko-Kamienickich, Lachów Sądeckich, Lachów Limanowskich i Pogórzan.

W roku 1953 zorganizowała w szkole gdzie była zatrudniona zespół regionalny, który z programem tańców podegrodzkich wystąpił w Krakowie w 1954 r. na wojewódzkim przeglądzie zespołów szkół średnich.

W 1963 r. przy pomocy ówczesnego dyrektora Domu Kultury Kolejarza – Leona Barbackiego oraz instruktora Tadeusza Moskala założyła „Zespół Sądeczanie”. Przygotowała wówczas kilka programów taneczno-obrzędowych m.in. *Wesele lachowskie*, *Kumoszki*, *Idą chłopcy Sądeczanie*, *Kiszenie kapusty*, *Nima jak muzyka*, co zaowocowało sukcesami na przeglądach i festiwalach, (w 1968 r. II nagroda na Festiwalu Folkloru Ziem Górskich w Zakopanem). Zespół działa do dziś i w dalszym ciągu odnosi sukcesy w kraju i za granicą. W roku 1967 wystąpił w telewizyjnym turnieju miast, Nowy Sącz – Nowy Targ.

Lidia Michalik współpracowała także z założonym w 1956 r. w Nowym Sączu Zespołem Regionalnym „Lachy”, gdzie przez kilkanaście lat pełniła rolę konsultantki w sprawie tańców i układów choreograficznych. Jest także współautorką scenariuszy widowisk regionalnych, wystawianych w latach sześćdziesiątych XX w. na „Święcie Kwitnących Jabłoni” w Łącku. Przez kilka lat była członkiem (jako choreograf) Komisji Artystycznej Karpackiego Festiwalu Dziecięcych Zespołów Regionalnych w Rabce-Zdroju.

Kontakty z wieloma muzykami ludowymi, gawędziarzami i tancerzami przyczyniły się do wzbogacenia wiedzy o folklorze. Uzupełnienie wiadomości na temat kultury nastąpiło również w wyniku licznych wędrowek po wsiach sądeckich i limanowskich jakie odbyła w latach siedemdziesiątych. Zgromadzoną wiedzę utrwaliła w kilku publikacjach. W 1974 r. ukazała się książka zatytułowana *Folklor Lachów Sądeckich*, w której wspólnie z Zofią i Stanisławem Chrząstowskimi z Podegrodzia łąco Nowego Sącza udokumentowała miejscowe piosenki, tańce i obrzędy. W roku 1976 ukazała się następna książka pt. *Tradycyjne zabawy ludowe*, gdzie oprócz zacytowanego materiału historycznego znajdujemy dokumentację zebraną przez autorkę podczas zabaw dzieci na wsiach w powiecie limanowskim. Imponującą jest trzecia publikacja książkowa wydana w 1990 r. zatytułowana *Folklor górali i pogórzan ziemi sądeckiej*, gdzie udokumentowane są obrzędy, zwyczaje oraz muzyka i tańce (zapis nutowy) górali z okolicy Łącka i Kamienicy oraz Pogórzan. Wszystkie książki wydane zostały przez Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury.

Lidia Michalik współpracowała także z zespołami pieśni i tańca Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie oraz zespołem „Harnama” z Łodzi. Uczyla tańczyć „po lachowsku” wielu instruktorów na seminariach organizowanych przez Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury.

Za swoją owocną pracę w dziedzinie dokumentowania i propagowania kultury otrzymała wiele podziękowań, dyplomów i odznaczeń. Do najważniejszych należą: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1976), Złoty Krzyż Zasługi (1970), Zasłużony Działacz Kultury (1968), Złota Tarcza Herbowa Miasta Nowego Sącza (1971, 1979), Przyjaciel Dziecka (1983).

Z biegiem lat postępuje przeobrażanie wsi, zanika wiele autentycznych melodii, pieśni i obrzędów. W związku z tym, spuścizna publicystyczna Lidii Michalik służy jako cenny materiał pomocniczy w popularyzowaniu ludowej kultury.

Zmarła 10 listopada 1994 r., pochowana została na cmentarzu komunalnym przy ul. Rejtana w Nowym Sączu.

Maria Kurzeja-Świątek

Lit: M. Wojtas, *Lidia Michalik (1912–1994)*, „Rocznik Sądecki”, 1995, t. 23, s. 327–329; J. Leśniak, *Michalik Lidia*, [w:] *Encyklopedia sądecka*, Nowy Sącz 2000, s. 206–207; R. Groszek, W. Molendowicz, *Groszkim o ścianę, alfabet sądecki*, Kraków 1998, s. 59; J. Zarzeka, J. Pieśniakiewicz, *Serwis propagandowo-zdjęciowy „Święto Kwitnącej Jabłoni” – Łącko 1967*, s. 2, [album – GOK Łącko, gdzie Lidia Michalik wymieniona jest jako główny reżyser centralnego widowiska folklorystycznego]; M. Rzepka, *45 lat tańczą i śpiewają*, „Gość Niedzielny”, 2001, nr 31, s. 4; [J. Leśniak], *50 lat „Lachów”*, „Nowy Sącz”, 2006, s. 23, [czasopismo wychodzące nieregularnie wydawane w latach 2004–

2009 przez Urząd Miasta]; *Kronika Zespołu „Sądeczanie”* – Miejski Dom Kultury w Nowym Sączu; wiadomości uzyskane od Józefa Józefowskiego z Rojówki koło Nowego Sącza w 2008 r., wieloletniego członka kapeli w Zespołach „Lachy” i „Sądeczanie”.

ZAWILIŃSKI Roman (1 marca 1855 Brzeziny pow. Ropczyce – 21 października 1932 Kraków) – językoznawca, dialektolog, nauczyciel, publicysta, etnograf, miłośnik kultury ludowej.

Syn Maksymiliana, organisty i Anastazji z Szeligiewiczów. Uczęszczał do gimnazjum w Tarnowie, gdzie zdał maturę w 1875 r. Jego żoną była Waleria z Warmskich. Po rocznych studiach na uniwersytecie w Wiedniu, w 1876 r. przeniósł się na UJ i ukończył filologię polską, zdobywając podstawy sławistyki pogłębione studiami w Pradze. Duży wpływ na jego wykształcenie oraz późniejsze głębsze zamiłowanie do literatury, językoznawstwa i etnografii wywarli m.in. profesorowie: Franz Miklosich – etymolog języków słowiańskich, Stanisław Tarnowski – historyk literatury i Lucjan Malinowski – etnograf, dialektolog. Po ukończeniu studiów pracował przez ponad dwadzieścia lat jako nauczyciel języków – łacińskiego, greckiego i polskiego kolejno w c.k. Gimnazjum w Nowym Sączu, c.k. Gimnazjum św. Anny w Krakowie, oraz w nowo utworzonym w 1883 r. c.k. III Gimnazjum w Krakowie. We wrześniu 1902 r. objął funkcję dyrektora w c.k. Gimnazjum w Tarnowie, gdzie dał się poznać jako wzorowy dyrektor i pedagog. Ponadto żywo uczestniczył w działalności organizacji społeczno-oświatowych na terenie miasta. W roku 1908 przekazał zbiór własnych książek (ok. 700 wol.) do nowo utworzonej przez Towarzystwo Szkoły Ludowej Biblioteki Miejskiej w Tarnowie. We wrześniu 1908 r. powrócił ponownie do Krakowa obejmując stanowisko dyrektora w c.k. IV Gimnazjum.

Zawiliński już jako młody nauczyciel, obok pracy zawodowej rozwijał zainteresowania etnograficzne. Pracując przez dwa lata (1879–1881) w sądeckim gimnazjum rozpoczął dokumentowanie pieśni, zwyczajów i obrzędów okolicznych wsi. Część materiału notował podczas rozmów z uczniami pochodzenia chłopskiego, których z roku na rok przybywało w gimnazjum. Opracował również w tym celu odpowiednie kwestionariusze dla uczniów, aby głębiej wydobyć i ujednoczyć materiał. Do najbardziej znanych publikacji z tego okresu zaliczyć można: *Z etnografii krajowej*, (Kraków 1882), *Wesele w Zawadzie*, („Przegląd Literacki i Artystyczny”, 1883, nr 7), *Przesady i zabobony z ust ludu w różnych okolicach zebrane*, (Kraków 1892) oraz *Wojacy z Zabrzeży*, („Nowa Reforma”, 1883, nr 42), gdzie udokumentował scenki rozstania dziewcząt wiejskich z chłopcami wyjeżdżającymi do wojska we wsi Zabrzeż, pow. Nowy Sącz. Interesowały go także zasoby sądeckiego archiwum znajdującego się w ratuszu, którego część spłonęła podczas

pożaru w 1894 r. Poczynione przez Zawilińskiego notatki w archiwum, prawdopodobnie nigdzie nie zostały opublikowane.

Wakacje spędzał na wsiach górskich i podgórskich, przebywał m.in. na Spiszu, Orawie, wśród Słowaków i górali czadeckich. Owocem wędrówek stały się liczne prace ogłaszane w różnych czasopismach oraz publikacje książkowe. Są to m.in. *Gwara brzezińska w starostwie ropczyckim* (Kraków 1880), *Wskazówki do zbierania właściwości ludowych* (Kraków 1886), *Słowacy ich życie i literatura* (Warszawa 1899), *Z kresów polszczyzny* (Kraków 1912). Z publikacji zamieszczonych w czasopismach na uwagę zasługują m.in. *Brzeziniacy, szkic etnograficzny* („Ateneum”, 1881, t. 4), publikacja dedykowana prof. L. Malinowskiemu *Przyczynek do etnografii górali polskich na Węgrzech* („Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, 1896, t. 1), *Folklor i jego obecne zadania*, („Biblioteka Warszawska”, 1894, t. 2), *„Na Spiszu polskim*, („Czas”, 1902, nr 190–194). W roku 1886, opublikował na łamach tygodnika pedagogicznego „Szkoła” (nr 28, s. 219), odezwę skierowaną do nauczycieli szkół ludowych, w sprawie zbierania materiałów etnograficznych. Ponad to liczne jego publikacje ukazywały się także w czasopismach: „Muzeum”, „Wisła”, „Świat Słowiański” oraz w założonym przez siebie w 1901 r. „Poradniku Językowym”.

Poza pracą zawodową i publicystyczną udzielał się również w życiu naukowym oraz kulturalno-oświatowym w miejscowościach gdzie pracował. Był członkiem kilkunastu organizacji i towarzystw naukowych, m.in. Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, Towarzystwa Polska Sztuka Stosowana, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza oraz członkiem-korespondentem Towarzystwa Ludoznawczego w Pradze. Najaktywniej uczestniczył w latach 1884–1901 w działalności Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, gdzie przez dwie kadencje pełnił funkcję sekretarza działu etnograficznego. Na przełomie XIX/XX w. korzystał Zawiliński z dotacji Komisji Antropologicznej na wycieczki wakacyjne poświęcone badaniom etnograficznym. Podróżował wtedy m.in. po Beskidach, Słowacji, Zakopanem, Śląsku Cieszyńskim i Żywiecczyźnie. Sprawozdania z wypraw ukazywały się w czasopismach wydawanych nakładem Akademii Umiejętności – „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” oraz w „Materiałach Antropologiczno-Archeologicznych i Etnograficznych”. Dość obszerne publikacje zawierają informacje o budownictwie, ubiorze ludu, zwyczajach, pieśniach i obrzędach odwiedzanych wsi. Część sprawozdań, szczególnie tych przedstawiających przemysł domowy górali, uzupełnionych zostało rysunkami. Przywoził z wypraw m.in. drobny drewniany sprzęt gospodarski oraz pięknie zdobione ręcznie elementy wiejskiego stroju kobiecego. Kilka takich eksponatów podarował w 1902 r. Muzeum Narodowemu w Krakowie (dział etnograficzny). Niektóre prace pióra Zawilińskiego wykraczają poza obręb ściśle pojmowanej etnografii. Sięga w nich głębiej do historii narodu,

walki o niezawisłość, ustosunkowuje się do roli kościoła rzymsko-katolickiego i luterańskiego w podtrzymywaniu świadomości narodowej Polaków i Słowaków. Zawiliński przeszedł do historii polskiej etnografii jako autor pierwszego dokumentu fonograficznego. W roku 1904 dokonał w Zakopanem nagrania dźwiękowego (wałki Edisona), tzw. *Oracji weselnej*, wypowiedzianej przez Jana Sabałę – syna oraz śpiewki góralskiej *O Janicku*, także w jego wykonaniu. Zarejestrowany materiał zaprezentował na posiedzeniu komisji, jako pożytek użycia fonografu do badań etnograficznych i językowych. Niestety, nie uzyskał przychylności, gdyż Komisja nie włączyła w tym okresie fonografu jako urządzenia pomocniczego do badań etnograficznych. Zawiliński był także autorem kilku podręczników obowiązkowych i uzupełniających do nauki języka polskiego dla szkół gimnazjalnych. Są to m.in. *Słownik wyrazów bliskoznacznych i jednoznacznych do praktycznego użytku*, *Gramatyka języka polskiego*, *Logika a psychologia w języku*, *Nasz język ojczysty w przeszłości i teraźniejszości*, *Wyjątki z pomników języka polskiego w. XIV–XVI* oraz opracowanych z Janem Czubkiem *Wypisów dla klasy IV* (gimnazjum). W roku 1907 ukazała się *Gramatyka języka polskiego dla szkół średnich* – opracowana wspólnie z Ignacym Steinem. Kolejne wydanie tej książki zmienione i dostosowane do nowej pisowni ukazało się w 1920 r. Roman Zawiliński jest także współautorem wielu druków okolicznościowych i broszurek pamiątkowych, wydawanych na przełomie XIX/ XX w. z okazji rocznic narodowych oraz śmierci osób szczególnie zasłużonych w dziedzinie literatury.

Należał do ludzi serdecznych, otwartych i niezwykle pracowitych. Jego imponująca twórczość dotycząca językoznawstwa i kultury ludowej służy do dziś starszemu i młodszemu pokoleniu.

Zmarł w Krakowie 21 października 1932 r., pochowany został na Cmentarzu Rakowickim.

Maria Kurzeja-Świątek

Lit: *Pamiętnik piętnastoletniej działalności Akademii Umiejętności w Krakowie 1873–1888*, Kraków 1889, t. 1, s. 28, 30, t. 2, s. 50, 54, 104, 105; [K. Brzeziński], *Sprawozdanie dyrekcji c.k. III. Gimnazjum w Krakowie za rok szkolny 1883/84*, Kraków 1884, s. 26, 29; *Sprawozdanie c.k. Rady Szkolnej Krajowej o stanie szkół 1893/4*, Lwów 1894, s. 11; *Pamiętnik III Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie*, Kraków 1900, t. 1, s. 1–3; *Sprawozdanie dyrekcji Muzeum Narodowego w Krakowie za czas od 1 czerwca 1901 do 31 grudnia 1902*, Kraków 1903, s. 29; E. Kołodziejczyk, *Bibliografia słowianoznawstwa polskiego*, Kraków 1911, s. 5, 25, 74; K.N., *Roman Zawiliński 1855–1932*, „Język Polski”, 1932, nr 5, s. 143–145; *Z żałobnej karty. Roman Zawiliński*, „Przegląd Pedagogiczny”, 1933, nr 7, s. 91; B. Jaśkiewicz, *Z dziejów Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie 1908–1968*, Tarnów 1970, s. 123–124; B. Jaśkiewicz, *Zawiliński Roman*, [w] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972, s. 1016; H. Barycz, *Nowe szczegóły do dziejów inwentaryzacji Archiwum Miasta Nowego Sącza w drugiej połowie XIX wieku*, „Rocznik Sądecki”.

R. 10–11: 1969–1970, s. 428; W. Fedorowicz, *Roman Zawiliński – przyjaciel Słowaków*, „Poradnik Językowy”, 1971, nr 5, s. 332–337; H. Kapełuś, J. Krzyżanowski, *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*, Warszawa 1982, s. 162, 210–214; P. Dahlig, *Najstarsze źródło fonograficzne folkloru polskiego (1904)*, „Twórczość Ludowa”, 1994, nr 3–4, s. 11–13; *Miejska Biblioteka Publiczna im. Juliusza Słowackiego w Tarnowie 1908–2008*, wydawnictwo jubileuszowe pod red. E. Rogozińskiej-Bień, Tarnów 2008, s. 3; A. Polakowska, *Zawiliński Roman*, [w:] *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski*. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny, pod red. R. Lotha, Warszawa 2004, t. 5, s. 180–181; Informacje uzyskane od rodziny w 2012 r.

materiały
do słownika
biograficznego
małopolski